

עין מושפט נר מצוה

צטו:

(תוספות אחרים מערבי פסחים נמצאים בספר רב מרדכי)
ערב פסחים, אי גרסינן ערבי ניחא^א ואי גרסינן ערב ב^ב ה"ק

ערב ששומעין צו ^גפסחים א"נ ערב פסח

ראשון ושני: **לא יאכל אדם**. פירוש אפילו התפלל ומשום מנהל כדאמרינן בגמ' דכלא התפלל תפלת מנחה אפילו בשאר ימות השנה אסור מנחה והללתי אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם צפרשת ואראם: ואפי'. מתפרנס מתמחויו של זדקה דהיינו עניי שבעניינים דתנן במסכת פאה (פ"ח מ"ו) מי שיש לו מזון צ' סעודות לא יטול מן התמחויו: **גב' כשהוא פאה**. ולא תצא סעודת שבת על השזוע: לא לריבא. דקמתי ערב פסחים לא יאכל עד שתחשך אלא לרצי יוסי דאמר הולך ואוכל עד שתחשך: אפילו סימא. מתני' נמי רבי יהודה היא וצדין הוא דלינתו: ערבי פסחים לרצויי סמוך למנחה: **משמע שעות**. היינו סמוך למנחה: משבשמת

סמוך למנחה לא יאכל. ואם תאמר והא' אמר בכל שעה (לעיל ד' מ). צ"קוּת של נכרים ממלא אדם כריסו מהם ובלבד שיאכל קוּת מנה באחרונה^א והכא אסר לאכול אפי' מצעוד יום וי"ל דבאותה הסעודה אדם נוהר ואינו אוכל כל שזבעו כדי שיאכל מנה למיאצון אבל מצעוד יום אין אדם נוהר ואוכל כל שזבעו וסבר שעד הלילה יתאוה ואדרבה יהיה שזע יותר כי יתבצר המאכל במעיו והא' דייק צבא לקמן (ד' קז:) דתמרא גריד דאי אמרת מיסעוד סעיד צין הכוסות הללו אמאי ישמה אף על גב דבאותה סעודה נוהר מלאכול שזבעו ^באבל בשתיה אי אפשר להזהר א"נ

מצינ ראשון לשני דאיכא אגדתא והלל דייק דדמי לסעודה אחרת: **עד שתחשך**. מקשי' אמאי אינטרין עד שתחשך פשיטא ועוד דבגמרא גבי שבתות וימים טובים לא קתני ליה ואומר ה"י מקורבי'ל דגבי מנה דיוקא צעינן עד שתחשך כדמניא בתוספתא"י הפסח ומונה ומרור מזאתן משתחשך וטעמא משום דכתיב (שמות יב) ואכלו את הבשר כלילה הוא ומנה ומרור איתקשו לפסח אבל סעודת שבת וימים טובים מאי אכיל להו מצעוד יום כדאמר בפרק תפלת השחר (ברכות דף מ:) מתפלל אדם של שבת צערב שבת ואומר קידוש היום מצעוד יום^א ואומר מהר' יחיאל דכי פריך בגמרא מאי איריא ערבי פסחים כו' לא מאי לשנויי דנקט ערבי פסחים משום דצעי למיתני עד שתחשך דכבר אשמעין בלחיהו מקומן (ובזה"ד ט:) דקתני הפסח אינו נאכל אלא כלילה^א והכא אגב אורחיה תנייה בקוצר ורבינו יהודה תינך אפילו אי צעינן גבי שבתות וימים טובים עד שתחשך הכא אינטרין למיתני דתתא לאשמועינן דאע"ג דשחיטת פסחים מצעוד יום אינו נאכל מצעוד יום כשאר קדשים וכן יש צירושלמי בריש פירקין תני ערב שבת מן המנחה ולמעלה לא יטעום כלום עד שתחשך: **ואפילו עניי שבישראל לא יאכל עד שיבש**. דסלקא דעתך דהסיגית עני לא חשיבא הסיגיה דאין לו על מה להסגי^א

ואין זה דרך חירות^א ויש מפרשים דאלעיל קאי עד שתחשך ואפילו עני שבישראל פירוש אפי' עני שלא אכל כמה ימים לא יאכל עד שתחשך^ב: **לא יפחתו** א"ו. פי' רשצ"ס גבאי זדקה וגרס (א) לא יפחתו וכן נראה מדלא קתני לא יפחות ל' יחיד וליכא למימר דיפחתו אד' כוסות קאי דאם כן הוה ליה למיתני ארבע כוסות בלא מ"ס והא דקאמר מן התמחויו לא ימנע מלקבל כדי לקיים ארבע כוסות. וארבע כוסות פירש רשצ"ס כנגד ארבעה לשוני גאולה וכן יש צירושלמי:

לא יפחתו א"ו **בארבע כוסות**. מתוך הלשון משמע קצת שאין נותנין לבניו ולבני ביתו כי אם לעצמו והוא מוציא את כולם בשלו וסברא הוא דמאי שנא ארבע כוסות מקידוש דכל השנה שאחד מוציא את כולם ומיהו גם בקידוש שמא היה לכל אחד כוס דממשמע לקמן (דף קז.) גבי חזיה לההוא סבא דגמחין ושתי אבל בפרק בכל מערבין (עירובין דף מ:) גבי זמן משמע קצת שלא היה לכל אחד כוסו ועוד דאמר בגמרא (לקמן דף קח:) השקה מהן לבניו ולבני ביתו יא' והוא דשמה רובא דכסא משמע דהם יצאו בשמיעה דהא צעינן רובא דכסא ' ועוד דמשמע דלכתחלה אין רגילות להשקותם מיהו יש לדחות בשים להם כוס לעצמם^א אי נמי דבניו ובני ביתו קטנים מיירי שלא הגיעו לחינוך^ב ואין אשתו בכלל ומיהו בגמרא משמע שזריך כל אחד ארבע כוסות דקמתי (שם) הכל חייבין בארבע כוסות אחד נשים ואחד חינוקות אמר רבי יהודה מה תועלת לחינוקות ציין משמע דלתנא קמא נריך כוס אף לחינוקות ויש לדחות דחייבין לשמוע ברכת ארבע כוסות קאמר^א ומשום חינוך וגררעה להחמיר ולהנריך ארבע כוסות לכל אחד והמחמיר נריך ליהרש שלא יחא כוסם פגום דאמר בגמרא (לקמן ד' קה:) טעמו פגמו: **מאי איריא ערבי פסחים**. ואם תאמר אמאי לא משני דתנא בפסח קאי כדמשני בפרק כל שעה (לעיל ד' לו.) גבי פת עצה ויש לומר משום דבפסח קאי אין לו להניח ערבי שבתות דמדריי בכל שזוע^א אי נמי הכא דאיכא למיטעי ולמימר דדוקא נקט ערב פסח משום חיוצא דמנה לא הוה ליה למיתני ערב פסח וכן בריש מקום שנהגו (לעיל ד' י:) איכא למיטעי דדוקא בערב הפסח אסור לעשות מלאכה משום קרנן^א: **מן** המנחה ולמעלה. השמא סלקא דעתא דלאו דוקא אלא הוא הדין סמוך למנחה: דילמא

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

ערב פסחים סמוך למנחה. קודם למנחה מעט: לא יאכל. כדי שיאכל מנה של מנה למיאצון משום הידור מנה: ואפילו עני שבישראל לא יאכל. כלילי פסחים עד שיבס כדרך בני חורין (א) וזכר לחירות במטה ועל השלחן: **ארבע כוסות**. כנגד ארבעה לשוני גאולה האמורים בגלות מזרים והולאתי אתכם והללתי אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם צפרשת ואראם: ואפי'. מתפרנס מתמחויו של זדקה דהיינו עניי שבעניינים דתנן במסכת פאה (פ"ח מ"ו) מי שיש לו מזון צ' סעודות לא יטול מן התמחויו: **גב' כשהוא פאה**. ולא תצא סעודת שבת על השזוע: לא לריבא. דקמתי ערב פסחים לא יאכל עד שתחשך אלא לרצי יוסי דאמר הולך ואוכל עד שתחשך: אפילו סימא. מתני' נמי רבי יהודה היא וצדין הוא דלינתו: ערבי פסחים לרצויי סמוך למנחה: **משמע שעות**. היינו סמוך למנחה: משבשמת

פירוש רבינו שמואל תלמיד רש"י ז"ל

ערבי פסחים סמוך למנחה. מנחה קטנה. קודם למנחה מעט חצי שעה בתחלת שעה עשירית דתנן (לעיל דף נח.) תמיד נשחט בשמנה ומחלה וקרב בתשעה ומחלה נמצאת מנחה קטנה בט' ומחלה וסמוך ליה היינו חצי שעה קודם בסוף שעה תשיעית ותחלת שעה עשירית: לא יאכל אדם כו'. כדי שיאכל מנה של מנה למיאצון משום הידור מנה: פסחים עד שיבס כדרך בני חורין במטה ועל השלחן וזכר לחירות: ולא יפחתו לו. גבאי זדקה המפרנסין את העניים כדמתן (פאה פ"ח מ"ו) אין פוחתין לעני העובר ממקום כו' אלמא לינשא דלא יפחתו אגבאי זדקה קאי והוא הדין נמי אם לא יתנו לו שזריך שיחזר בכל כמו אחריו אלא אורחא דמילתא נקט שרגילין ליתן לו ארבע כוסות וסדרן מפורש לפנינו. ומצינו בצ"ר (פ' פח) רב הונא בשם רבי אבא אמר כנגד ארבע לשוני גאולה האמורין בגלות מזרים והולאתי וגאלתי ולקחתי והללתי צפ' ואראם: ואפילו. הוא מתפרנס מתמחויו של זדקה דהיינו עני שבעניינים דתנן במסכת פאה (פ"ח מ"ו) מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחויו אפילו הכי אם לא נתנו לו גבאי זדקה ימכור את מלבושו או ילוה או ישכיר את עמזו בשביל יין לארבע כוסות: **גב' אפילו ערבי שבתות כו'**. אליבא דרבי יהודה כדי שיהא קידוש וסעודת שבת חביב עליו: **משום חיוצא דמנה**. שלא תהא נאכלת על השזוע וחיוצא דמנה לילה הראשון חוצה דכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מזות: הכי גרסינן אפילו סימא רבי יהודה הסם מן המנחה ולמעלה כו'.

במילתיה דר' יהודה קתני מן המנחה ולמעלה ובמתניתין תנן סמוך למנחה: **משמע שעות ולמעלה**. היינו חצי שעה סמוך למנחה: דילמא עני שבישראל לא יאכל עד שתחשך^א: **לא יפחתו** א"ו. פי' רשצ"ס גבאי זדקה וגרס (א) לא יפחתו וכן נראה מדלא קתני לא יפחות ל' יחיד וליכא למימר דיפחתו אד' כוסות קאי דאם כן הוה ליה למיתני ארבע כוסות בלא מ"ס והא דקאמר מן התמחויו לא ימנע מלקבל כדי לקיים ארבע כוסות. וארבע כוסות פירש רשצ"ס כנגד ארבעה לשוני גאולה וכן יש צירושלמי: **לא יפחתו** א"ו **בארבע כוסות**. מתוך הלשון משמע קצת שאין נותנין לבניו ולבני ביתו כי אם לעצמו והוא מוציא את כולם בשלו וסברא הוא דמאי שנא ארבע כוסות מקידוש דכל השנה שאחד מוציא את כולם ומיהו גם בקידוש שמא היה לכל אחד כוס דממשמע לקמן (דף קז.) גבי חזיה לההוא סבא דגמחין ושתי אבל בפרק בכל מערבין (עירובין דף מ:) גבי זמן משמע קצת שלא היה לכל אחד כוסו ועוד דאמר בגמרא (לקמן דף קח:) השקה מהן לבניו ולבני ביתו יא' והוא דשמה רובא דכסא משמע דהם יצאו בשמיעה דהא צעינן רובא דכסא ' ועוד דמשמע דלכתחלה אין רגילות להשקותם מיהו יש לדחות בשים להם כוס לעצמם^א אי נמי דבניו ובני ביתו קטנים מיירי שלא הגיעו לחינוך^ב ואין אשתו בכלל ומיהו בגמרא משמע שזריך כל אחד ארבע כוסות דקמתי (שם) הכל חייבין בארבע כוסות אחד נשים ואחד חינוקות אמר רבי יהודה מה תועלת לחינוקות ציין משמע דלתנא קמא נריך כוס אף לחינוקות ויש לדחות דחייבין לשמוע ברכת ארבע כוסות קאמר^א ומשום חינוך וגררעה להחמיר ולהנריך ארבע כוסות לכל אחד והמחמיר נריך ליהרש שלא יחא כוסם פגום דאמר בגמרא (לקמן ד' קה:) טעמו פגמו: **מאי איריא ערבי פסחים**. ואם תאמר אמאי לא משני דתנא בפסח קאי כדמשני בפרק כל שעה (לעיל ד' לו.) גבי פת עצה ויש לומר משום דבפסח קאי אין לו להניח ערבי שבתות דמדריי בכל שזוע^א אי נמי הכא דאיכא למיטעי ולמימר דדוקא נקט ערב פסח משום חיוצא דמנה לא הוה ליה למיתני ערב פסח וכן בריש מקום שנהגו (לעיל ד' י:) איכא למיטעי דדוקא בערב הפסח אסור לעשות מלאכה משום קרנן^א: **מן** המנחה ולמעלה. השמא סלקא דעתא דלאו דוקא אלא הוא הדין סמוך למנחה: דילמא

מסורת הש"ס

(א) [עיי' תוספות לקמן קז. ד"ה סמוך]. (ב) [שבת קכא:]. (ג) [שמות ו]. (ד) [זיל כלילי. (ה) [שמות ו]. (ו) [פ"ב ה"ט י"ו]. (ז) [ע' תוס' לעיל לו. ד"ה תנא].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואפילו עני וכו' בני חורין במטה ועל השלחן וזכר לחירות הק"ד: (ג) תוס' ד"ה ערב וכו' ה"ק ערב ששומעין בו הרבה פסחים: (ג) ד"ה סמוך וכו' מלאכול שזבעו בשתיה כל"ל וקוצת אבל נמחק: (ד) ד"ה לא יפחתו פי' רשצ"ס וכו' וגרס. י"ב פי' השמא דרישא קאי על עמזו שלא יאכל עד שתחשך ועד שיבס והסיפא קאי אגבאי זדקה לא גרסינן ולא יפחתו אלא לא בלא וי"ו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא יפחתו וכו' ואין אשתו בכלל. עיין ברכות כד. מד"ה והתניא:

רבינו חננאל

ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך וכו'. ואמרינן מאי איריא ערב פסחים אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים. דתניא לא יאכל אדם ערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיבנס לשבת כשהוא תאב דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך. ועוד תניא לא יאכל אדם מחשע שעות ולמעלה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך.